

Den dialogiske barnesamtalen

Hvordan snakke med barn om sensitive temaer

Åse Langballe 2011

Nasjonalt kunnskapssenter
om vold og traumatisk stress a/s

Den dialogiske barnesamtalen

Hvordan snakke med barn om sensitive temaer

Åse Langballe, Dr.polit, forsker II.

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS)

Oslo 2011
NKVTS

www.nkvts.no

Innhold

Innledning.....	3
De vanskelige samtalene	4
Når det er barnet som vet mest	4
Den dialogiske samtalemotoden (DCM)	5
Viktige områder i DCM	6
De ulike fasene	7
De fysiske rammene for samtalen.....	8
En traktform	12
Når du bare har en vag mistanke, og må stille et direkte spørsmål	12
Fremmede kommunikasjon.....	13
Oppsummering	15
Litteratur	16

Innledning

Dette kompendiet har til hensikt å være til praktisk hjelp for fagfolk som kommer opp i situasjoner hvor de skal snakke med barn om temaer som er av følsom eller sensitiv karakter, og som man vanligvis ikke snakker om. Slike temaer er blant annet ulike typer av vold, overgrep og omsorgssvikt som begås mot barn. Erfaringsmessig vet vi at det er særlig vanskelig å bringe disse temaene på banen når det er mistanke om at barn utsettes innen familien. Selv om vi i dag har mye kunnskap om fenomenene vold og seksuelle overgrep, samt omfang og virkninger av dette, vet vi at de enkelte tilfellene ofte ikke blir oppdaget slik at barna kan beskyttes og få den hjelpen de trenger. Ansatte innen både skole, barnehage, skolehelsetjeneste og barnevern har et særskilt ansvar og gode muligheter til å møte barn på slike måter at de blir kjent med dem og kan oppdage når noe er som det ikke skal være. Å oppdage og avdekke er noe annet enn å avhøre eller behandle. Å oppdage er både å fange opp og å forholde seg til de fysiske og verbale signalene - eller de mer tydelige utsagnene barna gir. Vi vet i dag at det trengs kunnskap om samtalemetodikk for barn for at fagfolk skal føle seg trygge nok til å initiere avdekkende samtaler med barn, og for at slike samtaler skal gjennomføres på faglige forsvarlige måter, både sett i relasjon til barns behov for ivaretagelse og de mer formelle og juridiske sidene ved slike saker.

Nedenfor tydeliggjøres noen aspekter som det vanligvis er hensiktsmessig å ta hensyn til når man i profesjonell sammenheng snakker med barn om sensitive temaer i deres liv. Disse aspektene kan være en støtte for fagfolk som arbeider med barn til daglig, som helsesøstre, lærere, førskolelærere og ansatte innen barnevernet, når det oppstår en situasjon hvor det er naturlig eller nødvendig å samtale med et barn om dets opplevelse av vold eller overgrep.

Vanligvis er det to ulike utgangspunkt for slike samtaler:

- Det kan være at barnet *tidligere har fortalt* om sine opplevelser til noen, og at det er behov for å fremskaffe *mer* informasjon fra barnet slik at riktige tiltak kan settes i verk (beskytte barnet mot fremtidige overgrep, hjelpe barnet og / eller anmelde et ulovlig forhold). Barnet kan også ha gitt uttrykk for et behov for å snakke om sine overgrepserfaringer.
- Det kan være det er *mistanke om* at noe har hendt. Barnet kan gjennom sin atferd gi grunn til bekymring, men det har ikke har fortalt noe konkret til noen. Kanskje det er noe barnet har sagt, men det er ingen bestemt situasjon å feste det til. Den voksne har en følelse av at noe ikke er som det skal, men det er vanskelig å nå frem når man forsiktig prøver å spørre.

Vi kan karakterisere den første situasjon som et tilfelle der overgrepet er avslørt, og den andre som en mistanke.

De fleste barn synes det er vanskelig å fortelle om krenkelser som er begått mot dem. Hvis det er begått vold eller seksuelle overgrep mot barnet av en omsorgsperson, er det vanlig at dette sitter langt inne. For eksempel er det slik at mange ikke forteller om seksuelle overgrep som er begått mot dem i barndommen, før de blir godt voksne.

Det er altså vanskelig å komme inn på overgrepstemaer i en samtale med et barn. Vi vegrer oss både for å bringe slike temaer på banen, og for å følge dem opp dersom barnet selv gir signaler om at det vil snakke om det. Voksne er redde for å bryte barnets grenser for intimitet, redde for å såre, krenke eller oppskake barnet, og også for hvilke konsekvenser mulige avsløringer kan få for barnet. Videre er voksne ofte engstelige for sine egne reaksjoner; om de er i stand til å ta vare på barnet og gjennomføre en slik samtale, og om de er den rette til å gjøre dette.

Det er en tommelfinger regel at det er bedre å snakke om vold eller overgrep med et krenket barn, enn å la være. Samtaler som er kjennetegnet ved varsomhet, tydelighet og anerkjennelse kan hjelpe barnet til å få forståelse for hva som har hendt, og derved til å bearbeide sine erfaringer. Taushet er egnet til å bygge opp under det tabuet som overgrep er belagt med i vårt samfunn. Taushet kan føre til at barnet får forsterket sin følelse av å være annerledes og at det er noe galt med det. Slike erfaringer kan øke følelse av skam og skyld, som igjen kan føre til sosial tilbaketrekking og hemmeligholdelse. Når dette er sagt er det vesentlig å understreke at slike samtaler forplikter. Hvis ikke barnet blir trodd, får hjelp og beskyttelse kan det oppleves som nye krenkelser i form av svik fra voksne som skulle være satt til å beskytte barna. Når fagfolk involverer barn i sensitive temaer som angår deres liv i familien, vil det alltid oppstå dilemmaer i forhold til spørsmål om barns rettigheter og deres behov for beskyttelse.

De vanskelige samtalene

Ved gjennomføring av samtaler med barn om sensitive temaer i deres liv, kreves det bevissthet om kommunikasjonen og de spesielle holdningene som må ligge til grunn for å oppnå kontakt og vinne barnets tillit, slik at barnet får en opplevelse av at det *virkelig* går an å åpne seg og fortelle om det aller vanskeligste. Det er ikke sjeldent å høre: "Jeg forsøker å spørre, men jeg får bare korte svar. Jeg føler at jeg blir avvist og at jeg kommer til kort". Utsagnene kommer fra både foreldre og barnefaglige ansatte som bekymrer seg. Barna svarer ofte "vet ikke", "husker ikke" på de mer eller mindre tydelige tilnærmingene og spørsmålene. Slike svar fra et barn fører gjerne til at den voksne gir opp sine forsøk på å komme i tale med barnet. Det kan være for å la barnet være i fred, fordi vedkommende føler at barnet avviser ham eller henne, eller fordi det er vanskelig å vite hvordan slike svar fra et barn/ ungdom kan følges opp. Barnet i sin tur kan også føle seg avvist. Kommunikasjonen kan komme inn i en ond sirkel, avstanden mellom den voksne og barnet øker. Dette kan føre til at det også kan bli vanskelig å bringe andre temaer på banen.

Når det er barnet som vet mest

Når du som fagperson kommer i en situasjon hvor det er nødvendig å snakke med barnet, enten barnet har avslørt overgrepet eller du har en vag mistanke, har denne samtalen en bestemt hensikt eller et bestemt mål. Du ønsker å få barnet i tale om overgrepstemaet, det er altså ikke hva som helst som skal snakkes om. Samtalen skiller seg fra andre, mer dagligdagse samtaler, ved at det er ønskelig at barnet skal formidle noe spesifikt om seg selv, som du ikke vet.

Som voksne er vi vant til en rolle hvor vi skal beskytte, oppdra, forklare eller informere barna om forskjellige temaer. Slike erfaringer bringer vi med oss fra vår egen barndom. Som oftest er det vi voksne som skal videreføre vår kunnskap og våre erfaringer til barna, og vi ønsker at barna skal lytte til oss. I en slik situasjon er det en klar ulikevekt i relasjonen; den voksne som vet mest har makt over barnet som vet mindre. I samtalen innstiller barnet seg mot den voksne.

I en målrettet samtale med et barn som kan ha opplevd vold eller overgrep skal denne maktbalansen vendes om; det er barnet som vet mest og den voksne som vet minst. Denne situasjonen er uvant og utfordrende for den voksne. Den voksne skal være en trygg person som tør å spørre og som viser at hun eller han tåler å høre og ta imot barnets fortelling. Erfaringsmessig er det slik at det er vanskelig uten videre å innta en slik rolle i samtale med barnet om vanskelige og følelsesmessige temaer. Det er ikke sjelden å registrere at den voksne "tar over samtalen" når barnet begynner å fortelle. Dette kommer både av at det er slik vi er vant til å gjøre det, fordi vi

ønsker å trøste og hjelpe, eller fordi barnets fortelling berører oss i en slik grad følelsesmessig at det føles bedre å snakke selv. Dette skjer gjerne uten at vi selv forstår og hører hva vi gjør. Fordi det i denne sammenheng handler om at barn helst ikke ønsker å fortelle om sine overgrepserfaringer frivillig, vil barnet lett oppfatte den voksnes responser som en mulighet til å "slippe unna" overgrepstemaet.

Et eksempel fra en tenkt samtale kan illustrere:

Jente: *Jeg må ta pappa på tissen og dra den opp og ned.*

Den voksne: *Sånn skal ikke voksne gjøre mot barn, det er ikke lov. Det må være veldig vanskelig for deg!*

Jente: *Det hender ikke så ofte...*

Jenta slutter å snakke om overgrepet. Den voksnes svar fører til at hun prøver å trekke tilbake sin informasjon ved å bagatellisere overgrepene som er begått mot henne. Hun innstiller seg mot den voksnes reaksjon. Samtalen dreies fra innledningsvis å være innrettet mot jentas fortelling om hva som skjer med *henne* (jeg må ta pappa på tissen), til de tankene, følelsene og antakelsene den voksne får (det må være veldig vanskelig for deg).

Det er påvist gjennom forskning at eksempelet over illustrerer noe som vanligvis skjer i slike samtaler¹. Det kreves bevissthet, kunnskap og øvelse for å endre på gamle vaner slik at *barnets perspektiv* blir dominerende for samtalen. Vi skal senere se hvordan den voksne her kunne fulgt opp jentas fortelling og lyttet til henne.

Den dialogiske samtalemetoden (DCM)

DCM er utviklet på bakgrunn av studier av barneintervju foretatt av politi eller barnevern (Gamst & Langballe, 2004; Langballe, Gamst & Jacobsen, 2010). Den blir benyttet i dommeravhør, asylintervju med barn og avdekkingsamtaler i barnevernet. Formålet med metoden er å gi voksne et redskap til å gjennomføre barnesamtaler på en slik måte at barnet blir anerkjent i samtalen, og får muligheter til å fortelle mest mulig fritt og spontant om sine egne erfaringer og opplevelser uten at den voksne stopper barnet, slik vi så ovenfor. Å bestrebe seg på å fremskaffe frie og spontane fortellinger fra barn i denne sammenhengen har flere hensikter. For det første viser utstrakt forskning at informasjon som er fremkommet ut fra åpne spørsmål og med færrest mulig spørsmål, både er rikest i innhold og mest pålitelig. For det andre setter en dialogisk fremgangsmåte barnet i sentrum, noe som kan gi det en følelse av å være en det er verdt å lytte til, og at informasjonen er viktig for den voksne. Videre skal en slik fremgangsmåte fungere støttende for barnet.

DCM er metodisk strukturert, spesifikk og grundig. Den innebærer både kunnskap om relasjonelle forhold som påvirker kommunikasjonen, og mer tekniske fremgangsmåter for hvordan man eksplisitt kan formulere seg. Samlet skal dette være et hjelpemiddel til å støtte og motivere barnet som har vært utsatt for vold eller overgrep til å åpne seg og fortelle om sine opplevelser. I denne fremstillingen er det kun noen aspekter ved DCM som omhandles på et avgrenset og praktisk vis.

---

¹ Gamst, K.T. & Langballe, Å., 2004; Langballe Å., Gamst K.T. & Jacobsen, M., 2010.

Noen viktige holdninger:

- Barnet er selv ekspert på sin egen virkelighet.
- Selv små barn, helt ned i tre - fire års alder kan gjenkalle og fortelle om selvopplevde hendelser i sine liv.
- Barn må føle seg trygge for å tørre eller ville fortelle om sine overgrepserfaringer.
- Voksne har en viktig rolle i forhold til å hjelpe og motivere barnet til å fortelle.
- Samtalens forløp er den voksnes ansvar.
- Barn blir aldri bedre til å fortelle enn det de voksne er til å lytte.
- Barn trenger oppriktige, tydelige og direkte voksne.
- Barn trenger tid.
- Det er en fin balanse mellom ikke å gi seg så lett, og å presse et barn. Det er viktig å stoppe i tide.
- Barn som er overgrepet er vare på de voksnes signaler og reaksjoner.
- En oppmerksom og interessert voksen som ved anerkjennelse tar barnet på alvor kan hjelpe et barn til å fortelle.

Viktige områder i DCM

I DCM er følgende spesielle og viktige områder vektlagt:

- De fysiske rammene for samtalen (et egnet rom)
- Gjennomføringen av samtalen er inndelt i faser
- Fasene har spesifikke spørreformuleringer
- Sentrale temaer i samtalen utdypes på flere plan

I det kommende blir disse områdene forklart ved å knytte metode og teori til en case.

Lisa på 10 år har skilte foreldre. Hun bor hos moren, men har fast samvær med faren annen hver helg. Det har også hennes to yngre søstre. I en samtale med helsesøster på skolen forteller Lisa at hun ikke liker å være hos faren sin. Hun sier at han er dum og ekkel, men at hun besøker ham likevel. På din forespørsel om Lisa vil fortelle deg noe mer om dette, sier hun at hun har en avtale med en venninne, og at hun må gå. Du sier til Lisa at du gjerne vil snakke med henne ved en senere anledning, og at du vil kontakte henne.

Du har bestemt deg for å gjennomføre en målrettet samtale med Lisa på bakgrunn av at hun nekter å ha samvær med sin biologiske far, og hun har sagt at hun synes han er dum og ekkel. Lisa har altså avdekket alt ikke er som det skal, men ikke spesifikt hva det er og hvorfor hun sier og handler som hun gjør.

De ulike fasene

I DCM er det av stor betydning hvordan du starter opp, gjennomfører og avslutter en målrettet samtale. Ved å ha en struktur på samtalen hjelper du barnet til å føle seg trygt, forstå og delta aktivt. Videre hjelper det deg til å ta vare på barnet, holde deg til samtalen tema, og ikke minst lytte til hva barnet har å si. Dette er viktige aspekter både når det gjelder ivaretagelse av barnet og hvis informasjonen skal komme til å benyttes i en offentlig saksgang, som en rettsak.

Nedenfor presenteres noen måter å gå frem på når du skal gjøre forberedelser til samtalen og etablere kontakt med barnet, introdusere temaet du vil snakke om, hjelpe barnet til å fortelle fritt ut fra seg selv og hvordan du avslutter samtalen.

Forberedelse

Hvordan du kan forberede deg selv til samtalen?

Ta deg tid til å kjenne etter hva slags tanker og følelser du har. Å være forberedt mentalt hjelper til å opprettholde og ha fokus på de holdningene som er skissert ovenfor. Du vil være bedre i stand til å stille deg åpent inn mot Lisa uansett hva hun kommer til å si eller gjøre. Vær forberedt på at du kan få frem viktig informasjon eller også at hun ikke forteller noe. Uansett utfall av samtalen skal du opprettholde en holdning som viser Lisa respekt. Det kan være at dette kun er et første forsøk som kan legge grunn for senere samtaler.

Viktige spørsmål som du kan stille deg selv (selvrefleksjon):

Hva tenker jeg om Lisas situasjon?

Hva gjør situasjonen med meg?

Hvordan kan jeg formulere meg?

Hvordan kan jeg komme til å reagere hvis jeg får høre noe ubehagelig?

Hvem kan eventuelt være til hjelp i etterkant av samtalen?

Hva kan samtalen kunne føre til for Lisa?

Hva kan samtalen komme til å føre til av profesjonelle tiltak?

Hvordan kan du forberede Lisa?

- Si at du ønsker å snakke med henne
- Vær tydelig på hva samtalen skal dreie seg om. Utydelighet og å "gå rundt grøten" skaper usikkerhet for dere begge.
- Spør henne når det passer for henne
- Avtal tid og sted

De fysiske rammene for samtalen

De fysiske omstendighetene har mye å si for samtalen utfall. I din planlegging må du tenke igjennom når og hvor det kan være passende å gjennomføre samtalen.

- Finn et passende tidspunkt
- Et sted hvor du vet Lisa kan føle seg trygg
- Et sted hvor du selv føler deg bekvem
- Et sted hvor du vet dere kan sitte i fred, uforstyrret
  - Sørg for at dere begge har gode stoler å sitte i
  - Plasser stolene så det gir mulighet for blikk kontakt, men også passe avstand mellom dere
  - Rydd vekk elementer som kan forstyrre samtalen, som blader, mobiltelefon
  - Ha skrive - tegne saker tilgjengelig
  - Det kan være en hjelp for Lisa å ha noe i hendene, for eksempel plastelina eller et kosedyr hun bryr seg om.
  - Ha blyant og papir tilgjengelig for deg selv

Hvis du i samtalen får frem informasjon av betydning, skriv ned både de spørsmålene du stiller, kommentarene du gir og svarene du får!

Du kan si til Lisa: *Det du forteller meg nå er så viktig at jeg vil skrive det ned.* La henne gjerne lese det du har skrevet i slutten av samtalen, eller les det opp for henne.

Kontaktetablering

- Skap kontakt:

Ta deg tid til å opprette kontakt her og nå.

Lisa kommer til ditt kontor. Det er fjerde time, og klassen har nettopp hatt gym. Hun kommer litt nølende inn i rommet, setter seg i stolen du har satt frem til henne og legger gym tøyet ved siden av stolen. Du setter deg i din stol, ser på Lisa og sier: *Det var fint at du kunne komme. Vi har jo avtalt hva vi skal snakke sammen om i dag. Men jeg vet jo at du kommer rett fra gymmen nå. Så først har jeg lyst til å høre hva dere gjorde i gymmen i dag. Fortell meg om det!* Lisa forteller at de har spilt håndball, at de hadde kamp. Du stiller oppfølgingsspørsmål som: *Fortell meg om kampen... Hva skjedde... Hva synes du om kampen...*

Ved dette har du mulighet til å oppnå:

- **Å få Lisa i tale om noen ganske alminnelige temaer som hun er opptatt av**
- **Å legge et grunnlag for kontakt her og nå, slik at hun kan få lyst til å fortelle noe til deg om seg selv**
- **Å vise interesse på hennes premisser**
- **Å vise at du har til hensikt å lytte til henne**
- **At dere har en samtale hvor begge bidrar (dialog)**

Introduksjon til det fokuserte temaet

Hvordan er du tydelig og penser inn på temaet du ønsker å snakke om?

Eksempelet under viser en fremgangsmåte der barnet har avslørt at noe ikke er som det skal, men du vet lite om hva det handler om, som i Lisas tilfelle:

Du må ta tak i det Lisa tidligere har sagt/ uttrykt.

Utfordringen er både å være åpen og å være målrettet

Eksempelvis kan du gå slik frem:

Lisa, da du skulle til faren din forrige gang sa du at du ikke ville dit, og at du synes han er ekkel og dum. Du gikk dit likevel. Jeg har senere tenkt på det du sa. Jeg lurer på hvordan du har det når du er sammen med faren din. Jeg ønsker at du skal fortelle meg om det!

Din innledning er åpen i den forstand at du ikke legger noen føringer for hva Lisa mener eller opplever. Det du har gjort er å referere til hva hun tidligere selv har sagt. Du viser nærvær og personlig interesse ved å uttrykke deg i *jeg form*. Du er direkte, litt pågående, men ikke pressende ved å si: *jeg ønsker at du skal fortelle meg om det!*

Ved dette gir du Lisa anledning til å ta utgangspunkt i det hun selv synes er viktig. Du ”dytter” litt på henne. Temaet er hvordan *hun har det* når hun er sammen med faren.

Samtalen kan for eksempel komme til å utvikle seg slik:

Lisa: *”Hvordan jeg har det? Noen ganger har jeg det fint og noen ganger har jeg det ikke så fint”.*

Fri fortelling

Hvordan føre samtalen videre i en fri fortelling?

Du har introdusert temaet du ønsker å snakke om, Lisa har svart kort. Hun viser likevel at hun er med; hun har gitt deg et *tema* å gå videre på (hun har det fint og ikke fint). Du har nå et valg i forhold til hvordan du følger opp:

Du har flere alternativer:

Eksempel 1:

Lisa: *Hvordan jeg har det? Noen ganger har jeg det fint og noen ganger har jeg det ikke så fint.*

Du svarer: *Hvorfor det?*

Her lukker du samtalen ved å be henne forklare *hvorfor* hun har sagt det hun har sagt. Da må Lisa forklare og begrunne sitt utsagn. Du fører da temaet bort fra hvordan hun har det, til hvorfor det er slik. Lisa kan komme til å oppleve at hun skal gi deg ”det riktige” svaret. Samtalen dreies mot deg og dine perspektiver, i motsetning til Lisas erfaringer og opplevelse, som du i starten inviterte henne til å fortelle om.

Eksempel 2:

Du kan følge temaet videre ved å gjenta det hun sier og stille et nytt åpent spørsmål:

”Du sier at du noen ganger har det fint og at du noen ganger ikke har det så fint. Jeg vil gjerne vite alt om det. Fortell meg mer!”

Lisa kan nå velge om hun vil fortelle om når det er fint eller når det ikke er fint.

Hun kan for eksempel si:

Lisa: *Jeg har det fint når jeg er hjemme hos ham og når han hjelper meg med leksene osv...*

Du sier: *Du sier at du har det fint når du er hjemme hos ham og han hjelper deg med leksene. Da lurer jeg på; hvordan er det når det ikke er fint?*

Lisa: *Når det ikke er fint, det er når vi er på hytta hans. Det har jeg ikke lyst til å fortelle om...*

Du har nå kommet til et kritisk punkt i samtalen. Du kan velge ikke å gå videre fordi Lisa viser motstand, eller du kan vise at du er interessert i å høre selv om Lisa synes det er vanskelig å snakke om.

Du sier: *Det har du ikke lyst til å fortelle om... Men jeg vil gjerne vite hvordan du har det og hva det er som gjør at det ikke er fint når dere er på hytta hans. Fortell meg om det så godt du kan, selv om du ikke har lyst.*

Lisa: *Jeg må bli med han på hytta. Selv om jeg ikke har noe lyst til det. Jeg sier at jeg vil være med fordi jeg vet at han vil det. Det er bedre at jeg er med han enn at søstrene mine skal være sammen med han når han er på hytta. Det er alltid vi to som er der alene.*

Du har ”dyttet” litt til (fortell selv om du ikke har lyst). Denne fremgangsmåten er forsvarlig fordi du i starten av samtalen la vekt på å bygge opp kontakt og tillit. Du uttrykker deg også på en direkte men mild måte. Du viser at du tar ansvar og vil vite mer. Lisa har nå kommet inn i en fri fortelling. Hun forteller med flere setninger etter hverandre, og hun utvider spontant fortellingen sin.

I dialogutsnittet over ser vi at det er Lisa som sier mest.

Hvordan opprettholde og utvide den frie fortellingen?

Lisa har fortalt om flere temaer:

- Om de ytre omstendighetene (at de er på hytta og alltid alene)
- Om at hun ikke ønsker at søstrene skal være med faren
- Om sine følelser (hun har ikke lyst og hun føler seg presset, hun vet at han vil det).

Du vet fremdeles ikke noe mer eksakt om hva som skjer, hva som er grunnen til at Lisa synes faren er ekkel og dum.

Ilgjen står du i en valgsituasjon; hvilket tema vil du fokusere på og bringe videre? Hvordan støtter du Lisa? Hva sier du?

Lisa er nå inne i en fase hvor hun har begynt å hente frem sine minner og sette ord på sine erfaringer og opplevelse. Det er viktig at du nå ikke bryter den prosessen hun er i.

Oppsummer og still et åpent oppfølgingsspørsmål

Den beste og enkleste måte å gå videre på er ikke å finne på et tema selv, men å følge opp det Lisa selv har sagt. Da får hun anledning til å komme frem med hva hun selv har på hjertet, hva hun husker og hva hun vil eller orker å snakke om. I en slik prosess kommer minnene til å bli mer framtrædende, Lisa husker mer underveis i samtalen. Lisa styrer også selv samtalen, hun blir respektert og opplever at det hun sier blir anerkjent og fanget opp.

Slik går du frem:

Du har fortalt meg om forskjellige ting. Det er fint å høre på deg, alt er like viktig for meg å høre! Du har fortalt at du må bli med på hytta selv om du ikke har lyst, at du sier du vil være med fordi du vet faren din vil det, og at du ikke vil at søstrene dine skal være med. Dere er der alltid alene. Fortell meg mer om hvordan dette er, Lisa.

Lisa kan nå fortsette å fortelle fritt ut fra seg selv:

Lisa: Når pappa og jeg er på hytta kan mamma være hjemme og slappe av litt. Hun er ganske sliten. Pappa er også sliten og han sier at vi skal slappe av når vi er på hytta. Da gjør vi ting som vi ikke pleier å gjøre hjemme. Alt er annerledes...

Du kan si: *Fortell meg hva som er annerledes, Lisa. Jeg vil gjerne høre.*

Lisa: Hjemme har jeg hatt eget rom. På hytta sier pappa at vi bare skal bruke et rom og en seng for ikke å skitne til for mye. Jeg må kle av meg naken og han kler av seg naken...

Du kan si: *Du sier at det er annerledes fordi du ikke har ditt eget rom. Dere sover på samme rom og er nakne. Fortell meg om når dere sover på samme rom og er nakne...*

En traktform

Du har nå zoomet samtalen noe inn. Ved å ta en liten oppsummering tar du tak i et av temaene Lisa kommer med, og ber henne utdype det (når de er på samme rom og er nakne). Du forholder deg fremdeles i en åpen form, ved å stille et åpent spørsmål (fortell meg om når...). Du har imidlertid fokusert temaet i større grad enn tidligere.

I DCM blir denne fremgangsmåten betegnet som en traktform. Samtalen kan senere bevege seg gjennom ulike temaer som åpent blir introdusert, og som siden blir fokusert og utdypet. Samtalen er både åpen og målrettet. Du motiverer, styrer og fokuserer samtalen i Lisas tempo og i hennes perspektiv.

Når du bare har en vag mistanke, og må stille et direkte spørsmål

Eksempelene over er tatt fra en situasjon hvor barnet har avdekket at noe er galt. Du har noe konkret å gå ut fra når du innleder samtalen. Når du kun har en vag mistanke, kan du komme til å måtte spørre mer direkte. Det lar seg gjøre å stille et direkte spørsmål om dette temaet uten å være pressende eller ledende. Ta tak i det du allerede vet, og benytt denne informasjonen som en nøkkel for å få vite noe mer. På en varsom måte kan du si:

Jeg vet at du gruer deg for å reise på besøk til pappa. Fortell meg om hva som gjør at du gruer deg!

Eller:

Du gruer deg for å reise på besøk til pappa. Jeg lurer på hva det er som skjer som du ikke liker? Fortell meg om det!

De to formuleringene over er åpne fordi du ikke har noen mistanke som går i en spesiell retning.

Under er det eksemplifisert når mistanken om seksuelle overgrep er sterkere, fordi barnet har sagt noe tydeligere, eller du har mottatt informasjon fra andre voksne:

Noen barn må se på ting eller gjøre ting med kroppen sin sammen med voksne. Jeg lurer på om dette noen gang skjer med deg?

Eller hvis du har en sterk mistanke, men barnet ikke gir informasjon på mer åpne introduksjoner:

Det kan være at voksne gjør noe med tissen til barnet, eller at barnet må gjøre ting med voksnes tiss. Jeg lurer på om dette noen gang skjer med deg?

Vi ser her at spørsmål stillingene er formulert i en skala fra et åpent tema, til at temaet seksuelle overgrep blir introdusert. Ved at du i det siste eksempelet ikke har introdusert pappa som den mistenkte, leder du ikke barnet til å avgi et bestemt svar.

Å avslutte samtalen

Uansett hvordan samtalen forløper er disse punktene viktig å huske på:

- Oppsummer samtalen i grove trekk. Spør barnet om du har forstått riktig og om det har noe mer det vil fortelle.
- Snakk med barnet om hvordan informasjonen skal benyttes. Hvis det er kommet frem informasjon som gjør at du må melde til barnevernet eller foreta en anmeldelse, vær oppriktig overfor barnet og forklar hva som kommer til å skje. Sørg for at barnet føler seg ivaretatt og trygt. Trygghet i denne sammenhengen kan skapes ved at barnet forstår, opplever at det har oversikt over hva som skjer og at det hele blir satt inn i en sammenheng for barnet.
- Du kan lytte til barnet, forstå det og beskytte det. Du kan hjelpe barnet til ikke å føle seg alene, men du kan ikke ta fra barnet de vonde følelsene og smerten det kan føle. Barnet må ha tid til å bearbeide sine erfaringer og følelser, og det kan også trenge profesjonell hjelp. Uansett er du en viktig støttespiller siden barnet har betrodd seg til deg.
- Åpne opp for at dere kan snakke mer sammen hvis barnet ønsker det. En slik samtale om et sensitivt tema kan, hvis den er gjennomført på en god måte, gi en positiv erfaring. Dette er et godt grunnlag for gode samtaler om både dette temaet og andre temaer i barnets liv.
- Lukk samtalen. Før samtalen over på et mer generelt, dagligdags og trygt tema igjen.

Fremmende kommunikasjon

Forskning viser at måten man ordlegger seg på har mye å si for hvordan den andre parten responderer på en verbal henvendelse eller et utsagn. I DCM er det en hovedregel som sier at det skal stilles færrest mulig spørsmål, og spørsmålene skal i hovedsak være formulert på en åpen og forutsetningsløs måte.

Åpne spørsmål

Å stille et åpent spørsmål innebærer at en ikke legger antakelser eller føringer inn i spørsmålet. Et eksempel på et åpent spørsmål er: *Fortell meg hvordan du har det nå?* Motsatt kan et lukket spørsmål formuleres slik: *Er du lei veldig deg?* Vi ser at i det første eksemplet får barnet anledning til å fortelle ut fra seg selv og sine subjektive erfaringer, mens det i det andre eksempelet blir antatt at barnet er lei seg. Et usikkert og utrygt barn vil kunne bekrefte det du sier, vi kan risikere å få feil informasjon. Eller barnet kan, hvis din antakelse er feil (barnet er ikke veldig lei seg), føle at det ikke blir forstått, og kan la være å si noe.

Å lytte aktivt

Å lytte innebærer at en viser at en er interessert og følger med ved å bekrefte og understøtte det den andre sier. Slike bekreftelser kan være kort å gjenta hva barnet har sagt, et nikk, et "uhm", "jeg forstår", eller en oppfordring til å fortelle mer; "fortell meg mer". Ved å benytte lytting bevisst på denne måten, kan barnet fortsette å fortelle, uten at du behøver å stille et nytt spørsmål.

Å lytte ut barnets tema

Det kan være at barnet er opptatt av helt andre temaer enn hva du tror. Det kan for eksempel være konflikter mellom de voksne i barnets liv, eller omgivelsenes reaksjoner på det barnet forteller om som er vel så vanskelig, truende eller leit for barnet som selve overgrepsopplevelsen. Hvis det er slik, er det viktig at barnet får fortelle om dette. Spør deg selv: *Hva er hovedessensen i det barnet forteller?* Ved å lytte til barnets tema vil gjerne andre viktige temaer komme frem.

Å tåle stillhet

Et opphold eller en pause i dialogen behøver ikke bety at det ikke er mer å si. Tvert i mot kan det bety at barnet tenker og gjenkaller sine minner. Erfaringsmessig vet vi at voksne altfor tidlig stiller et nytt spørsmål hvis barnet blir stille. Dette kan bryte barnets minnegjenkalling og motivasjon. Det er en utfordring å tåle stillhet. En god regel er å la barnet "ligge et hestehode" foran deg. Tenk deg godt om før du stiller et nytt spørsmål! La barnet få den tiden det trenger!

Støtt barnet

Best av alt støtter du barnet ved å vise at du er interessert, at du tar det på alvor og at du tåler å høre på hva det har å si. Prøv å skille ut de følelsene du selv har i situasjonen, og de følelsene du opplever at barnet viser. Hvis barnet er stille, blir urolig eller forsøker å unngå deg, er det sannsynligvis ikke for å avvise deg. Du kan vise at du aksepterer barnets følelser ved å anerkjenne dem og sette ord på dem. Du kan for eksempel si: *Jeg ser at du blir urolig nå, hva tenker du på?* Eller: *Du blir stille nå, jeg forstår at det kan være vanskelig, men prøv å fortell meg likevel.* Du kan også motivere barnet til å fortelle ved å gi barnet status som en viktig informant. Du kan for eksempel si: *Jeg trenger at du forteller meg så godt du kan, slik at jeg forstår hva som har hendt. Det er du som vet best hva som har hendt deg.*

Vær tydelig

Gi barnet informasjon om hvorfor du vil snakke med det, og hva som eventuelt kan komme til å skje med den informasjonen du får. *Jeg trenger å snakke med deg fordi... Det du har fortalt meg nå er så viktig, og for at du skal få det bedre må jeg gjøre...*

Å være tydelig kan også innebære at du setter ord på hva som skjer mellom dere i kommunikasjonen. Du kan for eksempel hvis du har uttrykt deg utydelig slik at barnet misforstår si: *Nå formulerte jeg meg litt dumt. Jeg forsøker en gang til...* Eller: *Du gjesper, det ser ut som du er trøtt. Vi kan gi oss nå...* Eller: *Du synes kanskje at jeg maser, men jeg må bare spørre deg om en ting til...* En slik form, som betegnes som metakommunikasjon, er et godt hjelpemiddel for å lime samtalen sammen, eller for å reparere dialogen hvis den har gått i stå.

I disse eksemplene er det benytte "jeg form". Du uttaler deg i personlige vendinger. Ved dette viser du at du tar et ansvar og du er genuint interessert.

Oppsummering

Over er det beskrevet noe om hvorfor det kan være vanskelig å snakke med barn om temaene omsorgssvikt, vold eller seksuelle overgrep. Det er også beskrevet noen fremgangsmåter som illustrerer hvordan man kan gå frem for å øke mulighetene for å lykkes i slike samtaler. Metodiske fremgangsmåter har fordelen av å være konkrete og dermed lettere å forstå og å lære seg. Ingen metoder dekker imidlertid virkeligheten. Mennesker og situasjoner er forskjellige. Derfor må metoder tilpasses den virkeligheten individene befinner seg i. Momentene i DCM som her er beskrevet er prøvd ut i mange situasjoner. Det viser seg at de er nyttige metodiske prinsipper i samtaler hvor vanskelige og sensitive temaer skal behandles. Kjennskapen til det enkelte barn og den enkelte sak styrer naturligvis benyttelsen av disse prinsippene. Lykke til!

Litteratur

- Gamst, K. T., & Langballe, Å. (2004). *Barn som vitner. En empirisk og teoretisk studie av kommunikasjon mellom avhører og barn i dommeravhør. Utvikling av en avhørsmetodisk tilnærming*. Avhandling for dr. polit. graden, Institutt for Spesialpedagogikk, Det utdanningsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo.
- Gamst, K. T., & Langballe, Å. (2007). *Se min kjole. Oda i dommeravhør* [Film og manual]. Oslo: RVTS, NKVTS og Justisdepartementet.
- Langballe, Å., & Gamst, K. T. (2006). En dialogisk tilnærming til kommunikasjon med barn. I *Samtaler med små barn etter barneloven. Artikkelsamling* (s. 34-47). Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- Langballe, Å., Gamst, K. T., & Jacobsen, M. (2010). *Den vanskelige samtalen. Barneperspektiv på barnevernarbeid. Kunnskapsbasert praksis og handlingskompetanse* (Rapport 2/2010). Oslo: NKVTS.